

izvirni znanstveni članek
prejeto: 2011-09-15

UDK 330.34:316.334.22(497.472)

POSTTRANZICIJSKA RAZVOJNA USPEŠNOST V DELOVNEM OKOLJU MESTNE OBČINE KOPER?

Franc TRČEK

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana, Slovenija
e-mail: franc.trcek@guest.arnes.si

IZVLEČEK

V prispevku izhajamo iz prostorsko-sociološke raziskave o delovnem okolju v Mestni občini Koper, ki se je ukvarjala s spremembami v času politične in gospodarske tranzicije. Tedanje ugotovitve so nam izhodišče za oceno posttranzicijske uspešnosti lokalno-regionalne ekonomije. Po predstavitvi konceptualnega izhodišča novih regionalizmov podamo sumarno analizo sprememb v lokalno-regionalnem delovnem okolju. V centralnem delu besedila pa analiziramo posttranzicijsko uspešnost delovnega okolja. Pri tem ugotovljamo, da se večina načrtovanih razvojnih strategij iz devetdesetih let ni uresničila, ker se je zgodila prevlada političnega subsystema nad delovnim okoljem, kar je vodilo v politično izčrpavanje pozitivnega naboja novega regionalizma. Posttranzicijsko lokalno-regionalna ekonomija tako ni uspela izkoristiti novega regionalizma ter izhodiščnih primerjalnih razvojnih prednosti regije.

Ključne besede: delovno okolje, regionalna ekonomija, regionalni razvoj, posttranzicija, Mestna občina Koper, obalna regija

EFFICACIA DELLO SVILUPPO POST-TRANSIZIONALE NELL'AMBIENTE DI LAVORO DEL COMUNE CITTÀ DI CAPODISTRIA

SINTESI

Il contributo si basa su uno studio territoriale-sociologico dell'ambiente lavorativo nel Comune città di Capodistria, che esaminava i cambiamenti nel periodo della transizione politica ed economica. I risultati di questo studio ci servono come punto di partenza per valutare l'efficacia dell'economia locale e regionale nel periodo post-transizionale. Alla presentazione della base concettuale dei nuovi regionalismi sussegue un'analisi sommaria dei cambiamenti nell'ambiente lavorativo locale e regionale. Nella sua parte centrale il contributo analizza l'efficacia dell'ambiente di lavoro nel periodo di post-transizione. Si nota che la maggior parte delle strategie di sviluppo pianificate negli anni novanta non si è realizzata a causa della supremazia del sottosistema politico sull'ambiente lavorativo, il che ha portato all'esaurimento politico della carica positiva del nuovo regionalismo. Così l'economia locale e regionale del periodo post-transizionale non è riuscita a sfruttare il regionalismo nuovo e i comparativi vantaggi di partenza per lo sviluppo della regione.

Parole chiave: ambiente lavorativo, economia regionale, sviluppo regionale, post-transizione, Comune Città di Capodistria, il Litorale

UVOD

V prispevku izhajam iz raziskovalnih spoznanj, ki smo jih sodelavci Centra za prostorsko sociologijo z Inštituta za družbene vede na Fakulteti za družbene vede pridobili v devetdesetih letih preteklega stoletja med raziskovalnim projektom o spremembah v bivalnem in delovnem okolju ter v javni mestni sferi v Mestni občini Koper. Naročnik prostorsko-sociološke raziskave, kot dela obsežnejšega razvojnega projekta "Razvojni projekt Koper 2020", sta bila Mestna občina Koper in Urad za prostorsko planiranje Ministrstva za okolje in prostor. Terenski raziskovalni del je združeval pestro paleto kvantitativnih in kvalitativnih pristopov. Na osnovi številnih predhodnih spoznanj, večinoma pridobljenih v več kot 400 intervjujih ter z vrsto pilotnih študij in študij primerov, smo v obdobju od decembra 1997 do marca 1998 izvedli anketno raziskavo na reprezentativnem vzorcu polnoletnih občank in občanov Mestne občine Koper. Prostorsko-sociološka raziskava je potekal v letih 1995–1998 pod vodstvom nosilca raziskave, akademika Zdravka Mlinarja, ter ob sodelovanju Marjana Hočevarja in Franca Trčka.

Ugotovitve naše obsežne raziskave, ki je poskušala predvsem odgovorjati na vprašanja o spremembah prostorske organizacije bivanja in delovanja na pragu 21. stoletja ter o tem, kako se te spremembe izražajo v bivalnem in delovnem okolju ter v mestu Koper, občini in regiji kot (pretežno) urbani celoti, ter iz raziskovalnih ugotovitev predlagane smernice bodočega družbeno-prostorskega razvoja Mestne občine Koper in celotne obalne regije so bile predstavljene tako v znanstveni periodiki¹ kot tudi v izvirnih monografijah doma in v tujini (Balaban, 1998; Mlinar, 2000).

Namen tega prispevka je poskus ocene razvoja lokalnega in regionalnega delovnega okolja v posttranzicijski dobi, izhajajoč iz spoznanj o tranziciji lokalno-regionalne ekonomije, ki sem jo raziskoval znotraj omenjenega raziskovalnega projekta v drugi polovici devetdesetih let pretekelega stoletja. Ker pa so spremembe znotraj lokalne in regionalne ekonomije na Koprskem, ki je že takrat doživljala pospešeno prestrukturiranje in deindustrializacijo, tesno povezane tako s ponovnim prepletanjem in združevanjem delovnega in bivalnega okolja ter, zlasti v luči bivanjske in turistične privlačnosti slovenske obalne regije, z javno mestno sfero in spremembami v urbanem in regionalnem družbeno-prostorskem razvoju nasploh, se ocena razvojne uspešnosti lokalno-regionalne ekonomije po preteku ducata let seveda navezuje tudi na spoznanja kolegov iz raziskovalne skupine ter spoznanja in predlagane razvojne smernice interdisciplinarnega Razvojnega projekta Koper 2020 v celoti.

Ključni namen prispevka je poskus odgovora na vprašanje, kako uspešna je (bila) posttranzicijska lokal-

no-regionalna ekonomije Mestne občine Koper? Pri teritorialni oznaki izhajam iz ožje teritorialne enote našega raziskovanja, t.j. Mestne občine Koper, čeprav imam v mislih, ko govorim o lokalno-regionalni ekonomiji, območje vseh treh obalnih občin. Obalne občine tvorijo regionalno celoto. V urbanističnem smislu pa se v priobalnem pasu oblikuje tudi somestje, ki ga je, če se lotevamo razprav o razvoju, nujno opazovati in analizirati kot zaključeno celoto.

Preden se lotim razmisleka o tem, kakšne so bile spremembe v delovnem okolju in kako uspešen, upošteva seveda spreminjajoče se okoliščine in zlasti zadnjo globalno gospodarsko krizo, je bil razvoj lokalno-regionalne ekonomije v Mestni občini Koper ter na Obali kot celoti, je treba tedanji raziskovalni pristop in sedanji razmislek postaviti v teoretsko-konceptualni okvir ter podati ključne ugotovitve o prehodu lokalno-regionalne ekonomije iz socialistično-samoupravnega v kapitalistični gospodarski sistem. Temu bo sledil poskus ocene razvojne uspešnosti in sklepni razmislek o možnem bodočem razvoju lokalno-regionalne ekonomije Mestne občine Koper in obalne regije.

NOVI REGIONALIZMI IN PROCESI DEINDUSTRIALIZACIJE

V raziskovanju sprememb v delovnem okolju, kot smo to takrat, pretežno iz pragmatičnih razlogov, ob delitvi prostorsko-sociološkega raziskovalnega projekta na bivalno in delovno okolje ter (javno) mestno sfero, poimenovali, sem izhajal predvsem iz teoretskega koncepta novih lokalizmov in regionalizmov. Koncept novih lokalizmov/regionalizmov se je razvil na interdisciplinarnem področju regionalnih, urbanih in prostorsko-razvojnih študij na prehodu iz osemdesetih v devetdeseta leta preteklega stoletja kot odgovor na naraščajoče regionalne težnje po soodločanju in samoodločanju o lokalnem in regionalnem razvoju. Ob reševanju številnih konkretnih, pogosto infrastrukturnih razvojnih težav se je pri povezovanju v konkretno problematiko vključenih ali z njo povezanih družbenih akterjev (Costis, Hudson, 2007) velikokrat izkazalo, da nacionalna država, kot (še vedno) prevladujoča ključna raven teritorialne organizacije družbenega delovanja in odločanja, postaja pogosto neustrezna. Za reševanje številnih razvojnih problemov je nacionalna raven hkrati premajhen, nezadosten in prevelik, preobsežen prostorski okvir za (so) odločanje in delovanje.

Dvojna logika nezadostnosti reševanja razvojnih problemov na nacionalni ravni, ko se le-ta izkaže za omejujočo, prostorsko premajhno ob reševanju razvojnih zagat, ki segajo čez nacionalne teritorialne meje (tipičen in v literaturi največkrat omenjen tovrstni problem so bila ekološka vprašanja), in je hkrati ta ista

1 glej tematski sklop v Annales – Anali za istrske in mediteranske študije, 12/98.

teritorialna raven sočasno tudi prevelika, pretirano oddaljena za razumevanje lokalno-regionalnih specifik, je povzročila številna nova lokalna in regionalna civilno-družbena in politična gibanja. Novi lokalizmi in regionalizmi (glej Rodriguez-Pose, Crescenzi, 2008) so v začetku bili, po sili zatečenih razmer, praviloma gibanja upora proti konkretnim politikam države oblasti in pogosto mesto politične kompenzacije. Že na začetku devetdesetih je Poche (1992, 146) ugotavljal, da so nastali kot posledica dejstva, da teritorialna družbena identifikacija pogosto ne sovпада s teritorialno politično-ekonomsko integracijo.

Ena od ključnih značilnosti novih lokalizmov je bilo iskanje lokalno-regionalnih korenin. Pri tem je šlo za iskanje in ugotavljanje posebnosti, skritih lokalnih znanj, ki so običajno utemeljena v teh konkretnih lokalno-regionalnih posebnostih (Brockmann, Anthony, 2002). Ta skrita vedenja delajo konkretno lokalno skupnost ali regijo teritorialno določljivo, značilno in prepoznavno v lastni drugačnosti od ostalih lokalnih skupnosti in regij. Ekonomsko razvojno uspešne so običajno bile in še vedno so lokalne skupnosti in regije, kjer so ob lokalno-regionalnih političnih strukturah imele javne institucije (profesionalne, izobraževalne, znanstveno-raziskovalne, kulturne, turistične, športno-rekreativne ...) ter civilna družba pomembno vlogo kot aktivni posredniki pri poskusih mreženja in avtonomnega odločanja na lokalni in regionalni ravni. Pristop novih lokalizmov in regionalizmov se mi je tedaj zdel najbolj ustrezen okvir za razmišljanje o bodočih razvojnih izzivih v raziskovanem delovnem okolju. Predvsem zato, ker ta koncept izpostavlja aktivno vlogo deležnikov na nižjih, lahko bi rekli tudi primarnih, teritorialnih ravneh v načrtovanju bodočega družbeno-prostorskega razvoja.

Izpostavljanje aktivističnega pristopa, ki naj bi spodbujalo lokalno-regionalna mreženja, se je ob ne le tranziciji iz samoupravno-socialističnega v kapitalistično gospodarstvo, ampak tudi ob hitro potekajočih procesih deindustrializacije (glej Trček, 1998, 95–96), ki so se v Mestni občini Koper kazali predvsem skozi težave in pospešeno število zmanjševanja zaposlenih v do tedaj vodilnih industrijskih podjetij z več kot tisoč zaposlenih (Tomos, Cimos, Luka Koper pred modernizacijo), zdelo nujno za uspešno bodoče delovanje lokalno-regionalnega gospodarstva. To je že pred tranzicijskim prehodom bilo pri srednjih in večjih delovnih organizacijah dobro vpeto v čezmejne regionalne in tudi globalne gospodarske tokove, kar je bilo v veliki meri posledica luško-blagovno-transportnega sistema in turizma, ki sta s svojo dejavnostjo in gospodarsko pomembnostjo presegala slovenski okvir, in že kar nekaj desetletji trajajočega čezmejnega gospodarskega sodelovanja. S specifičnostjo svoje obmejne (tudi) gospodarske zgodovine in razvojem Luke Koper je bila lokalno-region-

alna ekonomija že po svoji notranji logiki obrnjena k odprtosti do sodobnih gospodarskih mreženj.

Koncept novih lokalizmov in regionalizmov se mi je zdel ustrezen ne le s stališča teoretskega fokusiranja, ampak tudi iz preprostega dejstva, da so takrat tako v praksi kot tudi posledično v teoretskih konceptualizacijah uspešnih regionalizmov v Evropi bile med vodilnimi regijami bližnje severnoitalijanske regije. Te so, pogosto z nerazumevanjem in neodobravanjem centralistične nacionalne oblasti v Rimu, težile k večanju avtonomije pri odločanju o družbeno-prostorskem razvoju ter hkrati oblikovale lokalno-regionalna gospodarska omrežja. Ta so se uspešno vljučevala v globalne gospodarske tokove.

Proces deindustrializacije in proces prehajanja v omrežja manjših dehierarhiziranih ter prostorsko-časovno razpršenih in fleksibilno povezanih partnerjev pa sta še dodatno pospešila razvoj komunikacijsko-informacijske infrastrukture ter na IKT utemeljenih sodobnih procesov informatizacije poslovanj, kar je vodilo v številne spremembe v delovnem okolju. Te spremembe sem povzel v obliki tabele o dolgoročnih razvojnih trendih v delovnem okolju (glej tabelo 1). Tedaj našeti dolgoročni razvojni trendi na področju delovnega okolja so danes v razvitih regionalnih ekonomijah že stalnica oziroma tvorijo primarna izhodišča pri oblikovanju gospodarskih omrežij in pri prostorsko-časovni organizaciji delovnih procesov.

Kljub ducatu let, ki so potekla od oblikovanja te tabele, ta še vedno povzema ključne premike v procesih deindustrializacije in prehoda iz fordistične ekonomije obsega v postfordistično ekonomijo znanja. K temu bi lahko dodali kvečjemu še v zadnjem desetletju zelo popularno izpostavljanje potrebe po kreativnosti lokalno-regionalnih ekonomij (glej Lenarčič, 2006; Florida, 2007; Hartley, 2005) in pomena lokalno-regionalnega socialnega kapitala,² oboje je sicer že imanentno zajeto v koncept novih lokalizmov in regionalizmov ter nekoliko bolj zaostreno izraža stopnjo tveganja in dolgoročne negotovosti glede zaposlitve kot ga danes konceptualiziramo s pojmom prekernosti.

Izpostavljanje pomena regionalnega in lokalnega mreženja ter soodločanja pri načrtovanju družbenega razvoja je postalo danes že pogosto zlorabljeno v političnih diskurzih, ne le lokalno-regionalnih, ampak tudi nacionalnih in nadnacionalnih političnih elit. Kljub temu pa razvojno usmerjene družbe poskušajo izkoriščati potencial novih lokalizmov z izpostavljanjem pomena lokalno-regionalnega samoupravljanja in soupravljanja pri načrtovanju bodočega družbeno-prostorskega razvoja (glej Vlaj, 2004; Šmidovnik, 1995).

Pri tem pa se v znanstvenem diskurzu o pomenu novih lokalizmov in regionalizmov pogosto pozablja

2 O pomenu socialnega kapitala glej v Lenarčič, 2010, 101–136.

Tabela 1: Dolgoročni razvojni trendi v delovnem okolju (Trček, 1998, 96):**Table 1: Long-term development trends in the working environment (Trček, 1998, 96):**

Od	K
dejavnosti na enotni lokaciji	prostorsko razpršeni dejavnosti
fiksne delovne čase	fleksibilnem delovnem času
dela v stalno določenem delovnem okolju	delu na domu, terenskemu delu na več lokacijah
specializacije na delovnem mestu	več opravljenosti
množične industrijske proizvodnje	majhnim serijam, individualiziranim izdelkom
proizvodnje na zalogo	“just-in-time” proizvodnji
usmerjenosti na nacionalne in bližnje trge	usmerjenosti na globalni trg
fizične dostopnosti	informacijski povezanosti
od zaposlitve le v eni delovni organizaciji	več zaposlitvam hkrati
stalne zaposlitve	začasni zaposlitvi, pogodbenemu delu
mobilizacije kadrov na lokalno-regionalni ravni	globalnemu trgu delovne sile
zaposlovanja	samozaposlovanja
ločenosti dela, raziskovanja in izobraževanja	enotnemu delovno-raziskovalno-izobraževalnemu okolju
hierarhične delovne organizacije	omrežni delovni organizaciji
nadzora nad zaposlenimi	zaupanju v zaposlene
permanente kontrole zaposlenih	občasni, selektivni kontroli
podrejenosti na delovnem mestu	avtonomiji na delovnem mestu
povezave med nacionalnimi gospodarstvi/državami	povezavam med gospodarstvi regij/regijami

na medregionalne in znotrajregionalne tekmovalnosti. Posamezniki in skupine, a tudi lokalne skupnosti in regije, tekmujejo na različnih teritorialnih ravneh, na številnih sektorskih področjih in tudi kot celote med seboj. Možnosti soodločanja, soupravljanja in samoupravljanja seveda pomenijo, vsaj potencialno, višjo stopnjo avtonomije lokalno-regionalnih deležnikov, a hkrati pomenijo tudi večjo stopnjo tveganja in negotovosti, kar se v analizah prepogosto pozablja.

Še vedno pa je za uspešen regionalni razvoj ključnega pomena razvoj lokalnih in regionalnih ekonomij, ki z mreženjem lokalno-regionalnih gospodarskih akterjev predstavljajo predpogoj regionalne razvojne uspešnosti. Razvojno, ne le ekonomsko uspešne regije svojo notranjo moč praviloma črpajo iz prepleta decentraliziranih lokalno-regionalnih omrežij. Ta sestavljajo pisane palete deležnikov: od lokalno-regionalnih politikov preko vsebinsko pestrih skupin civilne družbe, pedagogov in raziskovalcev iz izobraževalno-znanstvenega okolja, podjetnikov (običajno povezanih v sektorske grozde), kulturnikov in vse do regiji in lokalni skupnosti identifikacijsko zavezane administracije. Že pri analizi uspešnih severnoitalijanskih regij v devetdesetih letih preteklega stoletja je Cappellini (Cappellini, 1996) ta nujni predpogoj regionalne uspešnosti poimenoval federalizem na regionalni ravni, kjer ob lokalno-regionalnem političnem podsistemu igra enakopravno vlogo širok spekter javnih institucij ter civilne družbe. Pestra perpleksna omrežja regionalnega sodelovanja s številnimi, pogosto tudi nasprotujočimi si interesi je ob infrastrukturnih predpogojih tisti ključni dejavnik in robni (pred) pogoj uspešne regionalizacije.

TRANZICIJSKA USPEŠNOST DELOVNEGA OKOLJA MESTNE OBČINE KOPER

Preden se lotim poskusa odgovora na vprašanje o posttranzicijski uspešnosti lokalno-regionalne ekonomije Mestne občine Koper, je treba na kratko podati spoznanja, ki so bila osnovni fokus mojega raziskovalnega početja v drugi polovici devetdesetih let znotraj projekta “Razvojni projekt Koper 2020”. V empirično poglobljenem prostorsko-sociološkem raziskovanju je šlo v prvi vrsti za iskanje odgovorov na vprašanje, kako se delovno okolje odziva na izzive tranzicijskega časa, predvsem pa na izzive prehoda v globalizirano kapitalistično gospodarstvo. Ker so raziskovalna spoznanja iz tedanjih raziskav izčrpno podana tako v raziskovalnih poročilih kot tudi v že omenjenih monografijah, bom tukaj povzel le nekatere ključne in tudi, kot se je izkazalo, dolgoročno razvojno problematične trende.

Za delovno okolje Mestne občine Koper in regionalno ekonomijo Obale je bilo v začetku tranzicije značilno, da je bila, izhajajoč iz specifične dejavnosti, prisotnih v lokalno-regionalnem gospodarstvu (transportno-blagovno-luško-logistični, turistični, ladjedelniški, kovinsko-predelovalni), z vrsto svojih dejavnosti in sektorjev intenzivno vključena v globalne gospodarske tokove in tudi seznanjena s trendi na globalnem trgu ter vpeta v dogajanje na sosednjem velikem (severno)italijanskem trgu.

Pod vplivom te odprtosti in vpetosti v globalna in makroregionalna gospodarska dogajanja je šlo lokalno-regionalno delovno okolje zgodaj skozi faze prestrukturiranja in stečajev. Težave večjih delovno intenzivnih or-

ganizacij z visokim številom zaposlenih (Tomos, Cimos, Lama, Iplas, Luka Koper) in tudi prostorsko-lokacijsko največjimi potrebami po prostoru za svojo dejavnost, ki so se poskušale prestrukturirati z zmanjševanjem števila zaposlenih in delnim spreminjanjem dejavnosti, so vodila v hitro naraščanje števila nezaposlenih v celotni regiji. Nekatere od teh organizacij so začele procese prestrukturiranja in zmanjševanja zaposlenih že v osemdesetih letih (npr. Luka Koper).

Zgodnje-tranzicijska nezaposlenost se je uspešno reševala s kombinacijo dela (pogosto tudi na trgu sive ekonomije) v bližnji Italiji in z iskanjem zaposlitvenih možnosti v razvijajočem se zasebnem podjetništvu. Pogosto v obliki samozaposlovanj v manjših in pogosto tudi mikro podjetjih z le enim ali zgolj nekaj zaposlenimi. Številna novonastala podjetja so delovala na področju trgovine in zastopništva ter v devetdesetih letih izkoriščala vlogo posrednika med pretežno italijanskim trgovcem dobrin in storitev ter potrebami domačega slovenskega potrošniškega trga. Gre za posredniško vlogo, ki so jo že v osemdesetih igrali nekatere od starih velikih regionalnih delovnih organizacij (npr. Emona-Obala, Avto-Merkur). Med prvimi uspešnimi trgovsko-posredniškimi podjetniki so bili tudi bivši zaposleni iz teh velikih delovnih organizacij. Ti so svoja znanja in poslovne povezave poskušali kapitalizirati v novonastajajočem kapitalističnem gospodarstvu. Tedanje regionalne gospodarske gazele so pogosto bile gazele kratkega dometa, ki so se izčrpale in usahnile v nekaj letih, ko se je izčrpala potreba po tovrstnem posredništvu na slovenskem trgu dobrin in storitev.

Prestrukturiranje lokalno-regionalnega delovnega okolja ob dokaj hitri deindustrializaciji se je tako v občini Koper kot tudi v ostalih dveh občinah dogajalo že v začetku gospodarske in politične tranzicije. Lahko celo rečemo, da je lokalno-regionalna ekonomija Obale v tem prehitela dogajanje v Sloveniji, ko je vprašnje prehoda iz delovno intenzivne ekonomije nizke dodane vrednosti v ekonomijo znanja postalo širša nacionalna gospodarska težava. Tako ne preseneča pogosta pripomba iz intervjujev, ki sem jih imel z lokalno-regionalnimi kriznimi menedžeri in sindikalisti v tedanjem času. Oboji so pogosto omenjali, da "Slovenija in Ljubljana nima posluha za specifične težave Primorske/Obale". Med prevladujočimi novonastalimi delovnimi organizacijami v lokalno-regionalni ekonomiji so prevladovali trgovske in finančne ter tehnično- in poslovno-storitvene.

Posledica deindustrializacije in razvoja zasebnega podjetništva je bila vidna tudi v podobi mesta Koper z gradnjo novih poslovno-prodajnih objektov na območju "Ogrlice" med starim mestim jedrom in obrtno-industrijsko cono. Anarhičnost zgodnjega kapitalizma se je izražala tudi v pestri in anarhični strukturi dejavnosti v poslovno-storitveni "urbanizaciji" Kopra. V večini od novozgrajenih poslovnih objektov je bila zasedena le polovica poslovnih prostorov ob hitri menjavi lastništva

in ponudbe v trgovskem delu teh novogradenj. S strani načrtovalcev in naložbenikov v poslovne nepremičnine sem bil "off-the-record" podučen, da so bili objekti načrtovani tako, da se s prodajo ali dolgoročnim najemom približno polovice novozgrajenih kvadratur pokrije investicija in dobi normalno pričakovani dobiček. Ob rasti "Ogrlice" pa se je dogajalo praznjenje in ponudbeno siromašenje starega mestnega jedra. Problematičnost manjka vsebin v starem mestnem jedru ob hkratni nezapolnjenosti "Ogrlice" ostaja, kljub relativno uspešnim in s strani meščanov in obiskovalcev sprejetim poskusom lepšanja obalnega mestnega pasu, še vedno urbanistično-arhitekturni izziv Kopra in v določeni meri tudi ostalih priobalnih mest.

Po, vsaj primerjalno gledano na ravni celotne Slovenije, neproblematičnem prehodu v kapitalistično gospodarstvo z hitro deindustrializacijo lokalno-regionalnega gospodarstva je, izhajajoč iz samega prehoda in iz konkretne zgodovine lokalno-regionalne ekonomije, vezane na geografsko lokacijo in razvoj dejavnosti, ki so v številnih sektorjih presegale regionalni in včasih tudi nacionalni značaj (luško-transportno-blagovno-logistična dejavnost, turizem), obstajala vrsta prednosti lokalno-regionalne ekonomije v primerjavi z ostalimi slovenskimi regijami, mogoče le z izjemo mesta Ljubljane in razvijajoče se ljubljanske urbane regije, ki pa ni nikoli zaživela v pričakovani obliki (glej Trček, 2010).

Za Mestno občino Koper in za celotno regijo je bilo značilno:

- najbolj razvito telekomunikacijsko omrežje v Sloveniji,
- razvijajoče se storitvene, svetovalne, turistične in kulturne dejavnosti
- in dejstvo, da je v območju regije prevladovala naselitev v ozkem priobalnem pasu, kjer je živelo približno 95 % celotne populacije.

Če temu dodamo še privlačnost obmorske regije zlasti za že obstoječe in nastajajoče domače višje sloje ter ob procesu odpiranja meja tudi za tujce, vsaj v smislu ene od možnih bivanjskih lokacij v izbirah večdomicilnega organiziranja dela in bivanja, sta bili tako Mestna občina Koper kot celotna Obala in s tem tudi lokalno-regionalna ekonomija v izraziti prednosti pred ostalimi domačimi regijami, ki niso mogle računati na podobne dejavnike privlačnosti v tranzicijskem in posttranzicijskem obdobju. Visoka stopnja razvitosti regije se je kazala že v sredini devetdesetih let preteklega stoletja v razmislekih o nadaljnjem razvoju regije v obliki vprašanja: "Sedaj bomo pa mi morali čakati, da se ostali predeli Slovenije razvijejo do stopnje naše sedanje razvitosti?"

Ob pozitivnih dejavnikih privlačevanja pa so seveda obstajali tudi dolgoročno razvojno gledano negativni pogledi in stališča ter trendi v lokalno-regionalnem delovnem okolju. Z eno oznako bi jih lahko opisal kot izrazito nefleksibilnost pogledov na prostorsko-časovno organizacijo dela. Čeprav je v procesu deindustrializacije in prehodu v svetovalno-trgovsko-storitveno-turi-

stično naravnano lokalno in regionalno ekonomijo prihajalo do sprememb v prostorski in časovni organizaciji dela z naraščanjem dela na domu, terenskega dela pri strankah in pestro ter fleksibilno časovno organizacijo dela, so bili pogledi menedžerjev ter oseb, ki so na regionalni ravni v političnih in stanovskih organizacijah (so) odločali o družbeno-prostorskem razvoju, še izrazito industrijsko-fordistični.

To se je v intervjujih kazalo v manifestno izraženem nezaupanju v zaposlene s trditvami, da "večja prostorsko-časovna fleksibilnost pomeni še manj dela". Da je organizacija dela v novonastalih razmerah v lokalno-regionalnem delovnem okolju problematična, smo zaznali tudi v anketi, ko je 41 % zaposlenih anketirancev med obremenitvami, ki so jim izpostavljeni na delovnem mestu, omenilo slabo organizacijo dela.

Možno rešitev smo tedaj videli v prehodu v postfordistične oblike organizacijskih kultur, ki bi temeljile na večjem zaupanju v zaposlene. To bi se izražalo v večji avtonomiji zaposlenih, a tudi v večjem prevzemanju odgovornosti za rezultate svojega dela. Zavedali pa smo se, da je to ob prevladujočih pogledih in stališčih v lokalno-regionalnem gospodarstvu zelo težko izvedljiva revolucija na področju organizacijske kulture.

Ob navedenih težavah, s katerimi so se srečevale verjetno vse postsocialistične tranzicijske ekonomije, je v lokalno-regionalnem delovnem okolju bil nenavadno in izrazito prisoten strah pred tujci. Ta se je kazal v teritorialni zaprtosti kadrovanja in tudi izobraževanja. Kot sem že takrat zapisal, je ta sicer dokaj značilen slovenski razvojni problem hipotetično gledano presenetljiv za Mesto občini Koper in celotno regijo, ki je bila od šestdesetih let naprej najbolj odprta in s tujino povezana slovenska regija. Odklonilni odnos do tujcev je bil zelo jasno izražen tudi v rezultatih javnomnenjske ankete v delu, ki se je nanašala na celotni spekter hipotetično možnih priseljevanj v regijo "sončnega pasu".

Čeprav je za uspešno regionalizacijo potrebna identifikacija z lastno regijo, ki je bila in še vedno je tako v Mestni občini Koper kot na Obali izredno visoka, je za razvoj lokalno-regionalne ekonomije, ki je s svojimi dejavnostmi povezana in vpeta v globalne gospodarske tokove, ta izrazito negativen odnos do tujcev neproduktiven, saj številnih kadrov in znanja, ki bi jih že takrat potrebovali v lokalno-regionalnem delovnem okolju, ni bilo mogoče najti v domačem bazenu kadrovskega potenciala. Ob tem pa bi tudi njihovo šolanje zahtevalo veliko večje časovno-stroškovne vložke od iskanja v širšem prostoru.

Po načelu narcizma malih razlik in tudi sociološko lažje razumljivem antagonizmu "center države proti uspešna regija" so med tujce bili samoumevno uvrščeni prebivalci drugih predelov Slovenije in še zlasti Ljubljanci. Anekdotičen je primer, ki mi ga je med terensko raziskavo povedala samostojna kulturna delavka, rojena v Izoli, kjer je preživela tudi vso svojo mladost do odhoda na študij v Ljubljano. Ko se je po študiju

in desetletnem poklicnem delovanju v Ljubljani vrnila v rojstno okolje, s katerim je bila ves čas v tesnem stiku, so domačini nanjo gledali kot na "tujko/Ljubljancanko".

Poleg organizacijske nefleksibilnosti in vrednotno obarvanega pogleda na do tujcev zaprto regionalizacijo pa je bila značilna tudi izrazita bipolarnost predtranzicijskih delovnih organizacij. Organizacije združenega dela so bile ali vpete v širši globalni trg ali pa izrazito regionalno in nacionalno, jugoslovansko, usmerjene. Druge so imele ob kolapsu jugoslovanskega trga seveda veliko večje težave v lastnem prestrukturiranju. Prve pa so s svojo dejavnostjo in pomembnostjo bile tako v predhodnem kot tudi v novem gospodarskem in političnem sistemu pomemben del nacionalne ekonomije. Tudi po izvedenih procesih privatizacije so ostale v javnem (državno- in lokalno-regionalnem) (so)lastništvu. Zaradi svoje pomembnosti so bile in še vedno so predmet političnih iger. Te igre zagotavljanja politično-ekonomske moči pa so se v novem političnem sistemu in z odhodi starih vodilnih gospodarstvenikov, običajno označevanimi kot "rdeči" ali v koperskem primeru "trojni K", še stopnjevale v poskusih zagotavljanja vplivov v delovnem okolju s strani na novo vzpostavljajočih se političnih elit.

POSTTRANZICIJSKA (NE)USPEŠNOST V LOKALNO-REGIONALNEM DELOVNEM OKOLJU?

Če po strnjem pregledu dogajanj v lokalno-regionalnem delovnem okolju Mestne občine Koper in Obale za časa gospodarske in družbeno-politične tranzicije poskušam odgovoriti na temeljno vprašanje tega prispevka, kako uspešna ali neuspešna je bila lokalno-regionalna ekonomija v postranzicijskem obdobju, je najprej potreben razmislek o načinu ocenjevanja uspešnosti. Najbolj enostaven in tudi najbolj logičen pristop bi bil instrumentalno-statistični. V časovnih vrstah bi analiziral ekonomsko in nasploh družbeno-razvojno relevantne kazalce, agregirane na raven občin in statističnih regij, ter izvedel primerjalno analizo med občinami istega ranga (večinoma mestnimi občinami) in statističnimi regijami. Izhajajoč iz svojega predanega ukvarjanja z Mestno občino Koper in obalno regijo v devetdesetih ter z izzivi in težavami regionalizacije Slovenije v obdobju zadnjega desetletja trdim, da bi bil tovrsten objektiv in običajen pristop nepopoln in zavajajoč, ker že vnaprej vemo, kaj bi "odkrili".

Mestna občina Koper kot tudi obalno-kraška statistična regija ali za potrebe analize *ad hoc* ustvarjena "mikro regija treh obalnih občin" so, ob Mestni občini Ljubljana in osrednjeslovenski statistični regiji, v vrhu razvitosti po večini kazalcev, ki bi jih izbrali za našo analizo. To se npr. kaže tudi pri indeksih razvojne ogroženosti občin in (statističnih) regij, ki se agregirajo ravno iz analize nekaterih ključnih razvojnih kazalcev (glej Pečar, Kavaš, 2006; Zupan, 2010). Po indeksu razvojne ogroženosti spadajo obalne občine med najmanj

ogrožene, torej med najbolj razvite slovenske občine. Če bi ob razvojnih kazalcih analizirali selitvene salde med občinami in statističnimi regijami, bi tudi ugotovili, da kljub naraščanju ne le cene zemljišč in nepremičnin, ampak tudi življenjskih stroškov nasploh, še vedno ostaja obalno-kraška regija – v sicer izrazito selitveno nemobilni slovenski družbi – željeni kraj bivanja in tudi (poklicnega) delovanja.

Ta objektivna statistično-primerjalna spoznanja nas lahko zavajajoče privedejo do sklepa, da sta tako regija kot občina v celoti gledano bili in še vedno sta razvojno zelo uspešni. Iz tega pa lahko prehitro sklepamo, da enako lahko govorimo tudi o lokalno-regionalnem delovnem okolju. Tovrstna logika in sklepanje sta družboslovcem lahko razumljiva in enostavno pojasnljiva v političnem podsistemu, kjer na eni strani lokalni politični voditelji s tako površnim branjem številke "objektivno" dokazujejo svojo "uspešnost", na drugi strani pa nacionalna, predvsem izvršilna politična oblast, izhajajoč iz tovrstnih spoznanj, lahko vidi argumente za zavračanje redistribucije razvoju namenjenih proračunskih sredstev v že tako dobro razvito regijo in si samoumevno pripisuje zasluge za takšno "visoko razvitost" regije. Če pa poskušamo ohraniti strokovno resnost in znanstvenost odgovora na vprašanje, menim, da je nujen vsebinski razmislek o izhodiščnih priložnostih in že takrat predvidljivih težavah v delovnem okolju ter o tem, kaj se je zgodilo s temi priložnostmi v posttranzicijskem obdobju znotraj lokalno-regionalnega delovnega okolja.

Moja ocena posttranzicijske (ne)uspešnosti seveda ni zgolj miselna vaja, kaj vse je šlo narobe. Utemeljena je na približno dvajsetih intervjujih, ki sem jih za potrebe tega besedila izvedel tako s starimi kot z novimi lokalno-regionalnimi, kot to imenujemo v regionalnih in prostorsko-razvojnih študijah, pomembnimi drugimi. Šlo je za nestandardizirane usmerjene intervjuje z izhodiščnim vprašanjem: "Kako ocenjujete posttranzicijsko uspešnost delovnega okolja v Mestni občini Koper in regiji kot celoti?" Intervjuvanci so kot pomembni lokalno-regionalni deležniki prisotni na področjih, ki jih običajno sestavljajo uspešna lokalno-regionalna mreženja (glej drugo poglavje tega prispevka). Med intervjuvanci so bili predstavniki iz lokalno-regionalnega gospodarstva, z znanstveno-raziskovalno-razvojnega področja, lokalno-regionalne (sub)kulturne dejavnosti, predstavniki civilno-družbenih pobud in akterji z lokalne in regionalne politične scene. Čeprav je šlo za evalvacijske intervjuje in ne sistematično obsežnejšo raziskavo, ki bi seveda zahtevala tudi ustrezno finančno zaledje, sem se trudil, da bi bil v vzorec zajeti nabor intervjuvancev, kolikor je bilo možno, reprezentativen. Ker je šlo pogosto za moje stare lokalno-regionalne informatorje, ki sem jih spoznal za časa intenzivnega terenskega dela na območju regije v devetdesetih letih, so predvideni nestandardizirani intervjuji prešli, s strani intervjuvancev, v pripovedovanje zgodb.

Pripovedovanje zgodb (*storytelling*) je uveljavljeni metodološki pristop (Antonino, 1991), ki se je prvotno razvijal v polju terapevtskih praks. Uporaba metode je razširjena na številnih področjih družboslovja in humanizma (glej Nash, 1990). Uporablja se tudi pri poskusih globljega razumevanja družbeno-prostorskih problematik (glej Barber et al., 2007; Miller, Zacharya, 2007; Pollette, 2006).

V nadaljevanju prispevka sledi povzetek analize intervjujev in povedanih zgodb. Seveda se zavedam, da se lahko bralec vpraša o reprezentativnosti tovrstnega vzorca, a moram izpostaviti, da v razmisleku in analizi ne gre za to, kaj si splošna populacija misli o posttranzicijski uspešnosti, saj me zanima predvsem, kako so se primerjalne prednosti in izhodiščne možnosti lokalno-regionalnega delovnega okolja iz začetka tranzicijskega obdobja realizirale v posttranzicijskem času. Za odgovor na to temeljno vprašanje so relevantnejši pogledi in odgovori t. i. lokalno-regionalno pomembnih drugih.

Intervjuvanci so bili v svoji oceni praviloma bolj kritični kot bo kritična moja ocena posttranzicijske uspešnosti lokalnega in regionalnega delovnega okolja. Del njihove kritičnosti lahko pojasnimo z dejstvom, da so v novonastalih političnih odnosih v regiji bili pogosto odrinjeni ali pa sploh niso imeli možnosti za soudeležbo v procesih odločanja, in tudi z dejstvom, v primeru starejših kolegov, da se nostalgичno spominjajo "boljših preteklih časov" (glej Boym, 2001).

Ker je za uspeh novih lokalizmov in regionalizmov, kot sem omenil v konceptualnem uvodu, eden od ključnih elementov regionalnega mreženja tudi soudeležba lokalno-regionalnega političnega podsistema oziroma pripravljenost lokalno-regionalnih političnih elit k odpiranju političnega sistema v smeri participativnega soodločanja, ki ima seveda tudi posledice na področju regionalne ekonomije, je smiselno, da uvodoma v oceni uspešnosti pogledamo spremembe v lokalno-regionalnem političnem sistemu.

Na kratko lahko spremembe označimo kot upor proti centru, ki je v regiji praviloma vedno razumljena kot upor proti "Ljubljani", kombiniran s prihodom mlajših generacij v lokalno-regionalno politično areno. Ti, po mnenju številnih starejših intervjuvancev, gledajo na družbeno-prostorski razvoj neobremenjeni s preteklostjo in pogosto ozko pragmatično-menedžersko. Vznik lokalno-regionalnih list, ki so v svojih programih bolj izpostavljale praktično-razvojne kot politične cilje in kritizirale stare, s strani nacionalnih centrov pretirano kontrolirane lokalno-regionalne elite, je bil pogosto značilen tudi za tuje uspešne primere novih lokalizmov in regionalizmov. Lahko rečemo, da je bil s strani nas raziskovalcev regionalizmov, ob dejstvu naraščajoče centralizacije odločanja v Republiki Sloveniji, tovrsten lokalno-regionalni politični odpor pričakovan.

Novonastale regionalne kolacije konceptualno sorodnih političnih list ali lokalno-regionalnih strank v močno nacionalno centraliziranem političnem siste-

mu pa so se hitro izkazale za šibke, saj ne le da novi občinski politični veljaki tekmujejo med seboj, tekmujejo tudi lokalne skupnosti, v našem primeru večinoma občine, ki po izvedenem regionalnem uporu nacionalnim političnim elitam nimajo več tako močne (lobistične) podpore v zakonodajni in izvršilni veji oblasti na nacionalni ravni. Nacionalna politična elita pa se lahko hitro odzove v svoji užaljenosti na dogajanje v politično neobogljivih regijah. Četudi pozabimo na pravno-ustavno problematiko spora o delitvi ali ohranjanju celovitosti Mestne občine Koper, lahko vseeno navedemo ta primer kot idealnotipski primer povračilnih ukrepov nacionalne politične elite novi regionalni politični eliti.

Ravno to medsebojno nagajanje med političnima elitama, katerega žrtev je odmikanje družbeno-prostorskih razvojnih vprašanj na obrobje, se je zgodilo v posttranzicijskem obdobju tako v Mestni občini Koper kot pogosto tudi v celotni lokalno-regionalni ekonomiji Obale. Zaradi nacionalne gospodarske pomembnosti številnih gospodarskih subjektov s prostora regije, ki so tudi po procesih privatizacije ostali v mešanem, ob zasebnem tudi (običajno) občinsko-državnem solastništvu, se je, mogoče včasih res naivno, strokovno pričakovanje iz začetkov tranzicije o zmanjševanju politizacije oziroma "dokončni depolitizaciji" gospodarstva izkazalo za napačno.

Kot opozarja večina intervjuvancev, že bežna analiza novinarskih zapisov o dogajanjih v delovnem okolju Mestne občine Koper in Obale nasploh kaže, da je za posttranzicijsko obdobje značilna izrazita politizacija večjih in najpomembnejših gospodarskih subjektov s prostora občine in regije. Nove regionalne politične elite so na eni strani pogosto prekinile s starimi lokalno-regionalnimi gospodarskimi in političnimi elitami, ki so imele akumulirana tako znanja kot omrežja za pogajanja z nacionalnimi centri politične in gospodarske moči, na drugi strani pa so hitro prišle v notranje konflikte, saj se niso bile zmožne vzpostaviti kot enakovreden partner v odločevalskih procesih nasproti interesom nacionalnih politično-gospodarskih elit. Preprosto povedano, lokalno-regionalni pomembni drugi pogosto niso zmogli dati v oklepaj notranjih razlik in trenj ter enotno nastopati kot pomemben pogajalski partner v (so)odločevalskih procesih, ki se v državi z neizvedeno regionalizacijo odvija praviloma na centralizirani nacionalni politični ravni.

Regionalno delovno okolje je bilo posledično v svojem najbolj vitalnem delu, ki spada tudi med vitalnejše dele slovenske nacionalne ekonomije, pahnjeno v politizacijo. Ta je pripeljala do roba kolapsa – ob procesih s strani nacionalne politične elite toleriranih menedžerskih prevzemov – ključne gospodarske družbe, nosilke regionalnega gospodarstva. Ker pa ti kompleksni gospodarski sistemi tvorijo grozde medsebojno odvisnih in povezanih podjetij, se tudi manjši partnerji znajdejo v podobnih, če že ne v večjih težavah, saj niso dovolj ve-

liki, da bi njihovo reševanje in preživetje, gledano skozi nacionalni interes, bilo nujno.

Namesto strokovnosti, ki je bila v socialističnih organizacijah združenega dela, vsaj v obdobju po "svinčenih sedemdesetih", pogosto vodilo pri kadrovanju, je v regiji prevladalo politično kadrovanje. To je pripeljalo do kadrovskih odločitev, ki so se ali pa se še izkazujejo za razvojno pogubne. Četudi so številni novi vodilni kadri imeli za sabo formalno potrebne in zahtevane izobrazbe, delovne izkušnje in politična pokritja, niso imeli, zaradi mladosti ali pa predhodne nevpetosti v dejavnosti, ki naj bi jih vodili, skritih znanj in socialnega kapitala, potrebnega za uspešno (so)upravljanje kompleksnih poslovnih sistemov.

Če se npr. dotaknem le zadnje v nizu dogodkov v lokalno-regionalni ekonomiji – stavke v Luki Koper, je bilo iz analize zapisov v javnih medijih in iz prvih izjav vodstva mogoče sklepati, da se vodstvo ne zaveda ranljivosti sistema in kompleksnosti problema. Celo več, kompleksnosti in medsebojne povezanosti, za razliko od vodilnih delavcev, so se dokaj hitro in jasno zavedali različni profili redno zaposlenih in pogodbeno zaposlenih (pod)izvajalcev v kompleksni luški dejavnosti in tudi začeli skupno nastopati na pogajanjih.

Če temeljno ugotovitev mojega raziskovanja tranzicije lokalno-regionalnega delovnega okolja v devetdesetih letih preteklega stoletja na osnovi analize intervjujev z lokalnimi in regionalnimi deležniki, vpletenimi na različnih ravneh v preučevano lokalno-regionalno ekonomijo, strnem v trditev, da se zavedamo procesa globalizacije, a ga bomo pretentali in uspeli brez tujcev z notranjimi viri in notranjimi skritimi znanji (glej Trček, 2000), lahko sedaj podamo oceno, da je globalizacijsko "odpiranje s figo v žepu" proizvedlo sedanjo razvojno problematično situacijo.

V čem, izhajajoč iz analize intervjujev in zgodb o posttranzicijski uspešnosti lokalno-regionalnega delovnega okolja, vidim ključni problem lokalno-regionalne ekonomije Meste občine Koper in obalne regije? Namesto da bi se regionalna ekonomija odpirala v svet in skrita lokalna znanja bogatila z manjkajočimi tujimi znanji, je le-ta, z izjemo dejavnosti in sektorjev, kjer je to bilo v veliki meri nujno, zaradi obstoja dejavnosti in ohranjanja že doseženih deležev na globalnem trgu poskušala svoje izhodiščne prednosti iz tranzicijskih časov kapitalizirati kot avtarkični (ekstra) dobiček. Ker se deležniki v lokalno-regionalnem delovnem okolju niso z načrtnim sklepanjem globalnih partnerskih povezovanj uspeli v zadostni meri razviti in uveljaviti na kompetitivnem globalnem trgu, kar bi jim verjetno vsaj delno uspelo, če bi se vedli manj samozadostno, so ne tako slaba razvojna izhodišča uspeli v veliki meri uničiti politični botri v procesih politizacije najbolj ključnih sektorjev in subjektov lokalno-regionalnega gospodarstva. Da prihod tujca in odprtost za tuja znanja in povezave, ki jih ne moremo vseh pridobiti v domačem lokalno-regionalnem okolju, ni nujno napačna strategija, kar je bil in pogosto je še

Sl. 1.: Aktualna veduta Kopra z delom Luke (foto: K. Ratoša).

Fig. 1: Current view of Koper with a part of the Port (photo: K. Ratoša).

vedno predsodek, kaže primer lastniškega preoblikovanja in uspešne sanacije Splošne plovbe.

Proces novega regionalizma, ki je imel na Obali dobra izhodišča, se ni uresničil, ker se ni uspela vzpostaviti nova regionalna gospodarska elita, katere pogajalska moč nasproti nosilcem nacionalne politične in tudi nove regionalne politične moči ne bi bila prešibka. Zаметki te razvojno potrebne in regionalno identitetno privržene gospodarske elite so postali lahek plen politizacije lokalno-regionalne ekonomije. Posledica politizacije se danes kaže kot vprašanje preživetja velikih, močno zadolženih gospodarskih subjektov v Mesti občini Koper ob hkratni nezadostni razvitosti lokalnih in regionalnih gospodarskih omrežij, ki so gonilo razvoja sodobnih lokalnih in regionalnih ekonomij. Hkrati pa se v takšni situaciji ni zgodil prehod v nove, do avtonomnih spodbud in drugačnosti odprte, postfordistične organizacijske kulture, ki so nujne za večjo propulzivnost regionalne ekonomije.

Ob kritičnosti številnih intervjuvancev do celo večje politizacije gospodarstva v posttranzicijskem obdobju v primerjavi z zadnjim desetletjem predtranzicijskega obdobja, ki je v veliki meri razlog za posttranzicijsko neuspešnost lokalno-regionalne ekonomije, pa seveda ne

smemo pozabiti na po obsegu manjše pobude, ki veeno brste v lokalno-regionalnem okolju, zlasti na vzpostavljaljoča se mikro-omrežja turističnega in dodatno-podnudenega sektorja, ki črpa iz lokalno-regionalne gurmanske in etnokulturne zakladnice. Določeni deležniki (npr. oljkarji) v teh povezavah dosegajo odmevne rezultate tudi na mednarodni ravni, a ob manjku mreženj večjega obsega ne moremo govoriti o multiplikacijskih učinkih tovrstne odličnosti.

SKLEP: ALI SO STARE PRIMERJALNE PREDNOSTI ŠE VEDNO RELEVANTE ZA BODOČI RAZVOJ LOKALNO-REGIONALNE EKONOMIJE IN REGIJE NASPLOH?

Če je naš sklep, da se lokalno-regionalno delovno okolje Mestne občine Koper in obalne regije ni uspelo izviti vtikanju in odločanju političnega subsistema ter se je le-to, glede na relativno dobre izhodiščne možnosti, izkazalo za dokaj neuspešno v posttranzicijskem obdobju, se nam postavlja vprašanje, ali so stare primerjalne prednosti še vedno relevante za bodoči razvoj tako regionalne ekonomije kot tudi regije nasploh?

V regiji seveda obstajajo deležniki, ki so uspešni v svoji gospodarski dejavnosti, a od njihove uspešnosti običajno lokalno-regionalna ekonomija, kaj šele regija kot celota, ne pridobi toliko, kolikor bi lahko. Kljub različnim zgodbam konkretnih razvojno uspešnih regij in kreativnih mest, ki izhajajo iz zgodovinskih specifičnosti konkretnih primerov, ostaja dejstvo, da je za uspešnost nekega novega bodočega regionalizma treba ustvariti infrastrukturne predpogoje. Ti se, kljub zamudam v izgradnji transportnega koridorja, vseeno uresničujejo v preučevani regiji. Treba pa je tudi vzpostaviti prepleteno omrežje lokalno-regionalnih deležnikov, ki skozi pestre oblike povezovanj generira tako večjo prepoznavnost, boljše pogajalsko in dejansko politično moč kot tudi nasploh pospešuje multiplikativne učinke.

Tako območje Mestne občine Koper kot tudi celotno območje Obale je v Sloveniji med prvimi šlo v ekonomsko tranzicijo na dokaj neboleč način in imelo v času globalne ekonomske prosperitete številne priložnosti za uspeh. Izčrpavanje v političnih bitkah "novi regionalni voditelji proti nacionalna politična oblast" z visoko stopnjo samozadostnosti in samovšečnosti na obeh straneh ter diktat politike kot še vedno prevladujočega subsystema, ki se poskuša vzpostavljati kot nadsistem, pa so onemogočili, da bi se oblikovala avtonomna omrežja interesno povezanih deležnikov in iz njih izhajajoči sistemi soodločanja, zato se možni razvojni scenariji, ki smo jih predvidevali tako v prostorsko-sociološkem delu kot tudi v celotnem razvojno-raziskovalnem projektu "Koper 2020", niso uresničili.

Prostor preučevane regije je še vedno prostor, ki je zelo privlačen za delo in bivanje (glej Mlinar, 2008), a ta privlačnost povroča tudi težavo, da bo lahko regija postala predrag prostor za dostojno bivanje številnih povprečnih delavcev in delavk, potisnjenih v perkereni položaj. Če pa hočeta Mestna občina Koper in cela regija svoj novi regionalizem premakniti iz polja poli-

tičnih bojev z nacionalnim političnim centrom v regionalizem kvalitete bivanja in delovanja, potem morata udeležiti dialektiko osamosvajanja in povezovanja. Tako Mestna občina Koper in regija kot tudi Republika Slovenija potrebujejo kulturno revolucijo odpiranja in sprejemanja drugačnosti.

Privlačno urbano okolje obmorske konurbacije mora poiskati načine omogočanja razvoja potencialov posameznikov in skupin z odprtostjo in sprejemanje drugačnosti. Če pa bo "istrski regionalizem" kot mantra ponavljal svojo posebnost, specifičnost, enkratnost, kar je seveda tudi v veliki meri res, in jo izkoriščal kot pregrado za izključevanje, ki onemogoča iskanje alternativ, potem bo še naprej zmanjkovalo nujno potrebnih robnih pogojev za osamosvajanja in avtonomno delovanje tako v lokalno-regionalnem delovnem okolju kot v regiji nasploh.

Nastajajoči in razvijajoči se znanstveno-raziskovalni in ne le akademsko-predavateljski prostor sedaj že dobera uveljavljene Univerze na Primorskem pa je eden od micelijev, ki lahko s svojimi projekti odstira in spodbuja gospodarske in nasploh družbeno-razvojne alternative v sodelovanju z lokalno-regionalno ekonomijo in civilno družbo, tudi v obliki družbenih eksperimentov. Nova spoznanja in predvsem nove družbene prakse lahko uzrejo stare primerjalne prednosti v bolj optimistični luči kot je trenutna ocena posttranzicijske neuspešnosti regionalnega delovnega okolja.

Ta prispevek je tako po obsegu, še bolj pa stroškovno in časovno ter s tem tudi metodološko, omejen. Opozarja pa, da v regiji že obstaja dobra raziskovalna podlaga za bodoča razmišljanja o družbeno-prostorskih razvojnih izzivih. Za natančnejše analize regionalne razvojne neuspešnosti ali poluspešnosti pa bi bilo treba izvesti bolj poglobljene študije, ki so izziv za vse nas, ki se ukvarjamo s problematiko družbeno-prostorskega razvoja.

POST-TRANSITION DEVELOPMENT SUCCESSFULNESS IN WORKING ENVIRONMENTS
IN THE CITY MUNICIPALITY OF KOPER?

Franc TRČEK

University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences, Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana, Slovenia
e-mail: franc.trcek@guest.arnes.si

SUMMARY

The article is based on research findings obtained in the 1990s when the Centre for Spatial Sociology of the Institute of Social Sciences of the Faculty of Social Sciences conducted a research project on changes in residential and working environments and in public town sphere in the City Municipality of Koper. The spatial and sociological research, which was part of the comprehensive undertaking entitled Koper Development Project 2020, was commissioned by the City Municipality of Koper and the Spatial Planning Office of the Ministry of Environment and Spatial Planning. Its findings were used as the starting point for the investigation into post-transition successfulness of local/regional working environments in the City Municipality of Koper and the entire coastal region.

The article first sheds light on conceptual bases for new forms of regionalism, deindustrialization processes and transition to post-Fordist models of organizational cultures. Then it summarizes the results of the analysis of economic transition in local and regional working environments in the 1990s. It not only highlights comparative development advantages of the region at the beginning of the transition period, but also draws the reader's attention to the prevailing Fordist organizational culture imbued with distrust of employees and autarkic views of the future development of regional working environments marked by very pronounced fear of foreigners.

The central part of the article analyzes post-transition successfulness of the local and regional working environments, with the analysis being based on interviews with important others in the local/regional area. The analysis shows that the majority of envisaged development strategies of the 1990s have not been realized owing to the predominance of the political sub-system over the working environments, which resulted in political depletion of positive atmosphere created by new regionalism. Local/regional post-transition economy has thus not managed to profit from new regionalism and inherent comparative development advantages of the region.

Both the City Municipality of Koper and the entire region still have to introduce inevitable changes into their organizational culture, in particular when it comes to the major economic entities in the region that have to find appropriate manners of facilitating the development of individual and group potentials and of fostering such organizational culture that will be open to difference. The research findings of the Koper Development Project 2020 offer a firm basis for future reflection of social and spatial challenges faced by the Municipality and the region.

Key words: working environment, regional economy, regional development, post-transition period, City Municipality of Koper, coastal region

LITERATURA

- Antonino, R. J. (1991):** Postmodern Storytelling versus Pragmatic Truth-Seeking: The Discursive Base of Social Theory. *Sociological Theory*, 9, 2, 154–163.
- Balaban, J. (ur.) (1998):** Razvojni projekt Koper 2020. Koper, Mestna občina Koper.
- Barber, K. et al. (2007):** Narrating the Storm: Storytelling as a Methodological Approach to Understanding Hurricane Katrina. *Journal of Public Management & Social Policy*, 13, 2, 99–120.
- Boym, S. (2001):** The Future of Nostalgia. New York, Basic Books.
- Brockmann, N. E., Anthony, W. P. (2002):** Tacit Knowledge and Strategic Decision Making. *Group & Organization Management*, 27, 4, 436–455.
- Cappellini, R. (1996):** Federalism and the Network Paradigm: Guidelines for a New Approach in National Regional Policy. Referat na 36th Congress of European Regional Science Association, Zurich, 26–30 August 1996.
- Costis, H., Hudson, R. (2007):** Rethinking Local and Regional Development: Implications for Radical Political Practice in Europe. *European Urban and Regional Studies*, 14, 2, 99–113.
- Florida, R. (2007):** The Fight of the Creative Class: The New Global Competition for Talent. New York, Collins.
- Hartley, J. (ur.) (2005):** Creative Industries. Oxford, Blackwell Publishing.
- Lenarčič, B. (2006):** Razvoj primorske regije v kontekstu nove ekonomije: sociološka analiza trajnostnih

ekonomsko-prostorskih razvojnih perspektiv. *Annales, Series historia et sociologia*, 16, 2, 391–402.

Lenarčič, B. (2010): Socialni kapital v virtualnih skupnostih. Koper, Univerzitetna založba Annales.

Miller, S. K., Zachary, M. J. (2007): Storytelling as Narrativity: Rural Life through the Prism of Social Tensions. *Southern Rural Sociology*, 22, 1, 15–27.

Mlinar, Z. (ur.) (2000): Local Development and Socio-spatial Organization: Trends, Problems and Policies: the case of Koper, Slovenia. Budapest, Open Society Institute.

Mlinar, Z. (2008): Življenjsko okolje v globalni informacijski dobi, Prostorsko-časovna organizacija bivanja: raziskovanja na Koprskem in v svetu. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.

Nash, C. (ur.) (1990): Narrative in Culture: The Use of Storytelling in the Sciences, Philosophy, and Literature. London, Routledge.

Pečar, J., Kavaš, D. (2006): Metodologija izračuna indeksa razvojen ogroženosti za obdobje od 2007 do 2013. Delovni zvezek 6/2006. Ljubljana, Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.

Poche, B. (1992): Identification as a Process: Territories as an Organizational or a Symbolical Area. V: Mlinar, Z. (ur.): *Globalization of Territorial Identities*. Aldershot, Avebury.

Polletta, F. (2006): *It Was Like a Fever: Storytelling in Protest and Politics*. Chicago, The University of Chicago Press.

Rodriguez-Pose, A., Cresenzi, R. (2008): Research and Development, Spillovers, Innovation Systems, and the Genesis of Regional Growth in Europe. *Regional Studies*, 42, 1, 51–67.

Šmidovnik, J. (1995): *Lokalna samouprava*. Ljubljana, Cankarjeva založba.

Trček, F. (1998): Odzivi delovnega okolja v Mestni občini Koper na trende globalizacije in deindustrializacije. *Annales, Series historia et sociologia* 5, 8, 95–110.

Trček, F. (2000): The work environment: state, problems and development trends. V: Mlinar, Z. (ur.): *Local development and socio-spatial organization : trends, problems and policies: the case of Koper, Slovenia*. Budapest, Open Society Institute, 45–64.

Trček, F. (2010): Regionalno sodelovanje od izbire k nujnosti: primer ljubljanske urbane regije. *Teorija in praksa*, 47, 2–3, 435–453.

Vlaj, S. (2004): Lokalna skupnost – Izziv 21. stoletja. V: Jeraja, D., Vintar, J. (ur.): *K razvoju telecentrov v Sloveniji*. Ljubljana, Bonus, 62–92.

Zupan, Ž. (2010): Razvojni potenciali občin ljubljanske urbane regije: diplomsko delo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.